

VLAAMSE OUDERENRAAD

**Standpunt over de impact van de recente beleids- en
besparingsmaatregelen op ouderen**

Vlaamse Ouderenraad vzw

Koloniënstraat 18-24 bus 7

1000 Brussel

16 december 2015

**Standpunt over de impact van de recente beleids- en
besparingsmaatregelen op ouderen**

Inhoud

Inleiding.....	3
1. Context: recente vaststellingen op vlak van armoede onder ouderen	3
2. Recente beleidsmaatregelen met een impact op de inkomenspositie van ouderen	5
3. Standpunt Vlaamse Ouderenraad	7
4. Referenties	8

Inleiding

Naar aanleiding van diverse beleidsmaatregelen die sinds het begin van deze legislatuur zowel op Vlaams als op federaal niveau werden genomen, onder meer in het kader van de begrotingsinspanningen en de tax shift, wenst de Vlaamse Ouderenraad zijn bezorgdheid uit te drukken over de cumulatieve impact van deze maatregelen op ouderen. De Vlaamse Ouderenraad vreest immers dat deze beleidskeuzes de financiële zekerheid van een grote groep ouderen in het gedrang brengen en hun sociale uitsluiting in de hand werken. De Vlaamse Ouderenraad pleit daarom voor bijkomende compenserende maatregelen.

1. Context: recente vaststellingen op vlak van armoede onder ouderen

EU SILC-enquête

Hoewel voor heel België het officiële armoederisico onder ouderen nog steeds daalt, wijst de Vlaamse Armoedemonitor 2015 erop dat het risico op armoede onder ouderen in Vlaanderen voor het eerst in jaren weer is gestegen, nl. van 17% naar 18% (Studiedienst Vlaamse Regering, 2015). In absolute termen zou het aantal ouderen met risico op armoede in Vlaanderen daarmee gestegen zijn van ca. 190 000 naar 200 000 personen. Bovendien blijkt uit de Armoedemonitor dat het armoederisico onder ouderen in Vlaanderen niet alleen hoog is in vergelijking met jongere generaties, maar ook in vergelijking met dat van ouderen in andere Europese landen.

De armoedecijfers op basis van EU SILC mogen echter niet als enige uitgangspunt genomen worden. Want hoewel de armoederisicodrempel op basis van EU SILC een makkelijk hanteerbare maatstaf is, kijkt ze enkel naar de verhouding van het eigen inkomen ten opzichte van het mediaan inkomen van de bevolking. Er wordt daarentegen geen rekening gehouden met de uitgaven waarmee burgers naargelang hun situatie geconfronteerd worden, waardoor de cijfers op verschillende manieren een vertekend beeld kunnen geven.

Referentiebudgetten

In tegenstelling tot armoedecijfers op basis van de armoederisicodrempel wordt bij de toepassing van referentiebudgetten wel naar de noodzakelijke uitgaven van gezinnen gekeken. Referentiebudgetten brengen immers gedetailleerd en wetenschappelijk onderbouwd in kaart welke goederen en diensten noodzakelijk zijn om met een minimum aan middelen toch volwaardig te kunnen participeren in onze samenleving. Op basis daarvan worden voor verschillende typegezinnen referentiebudgetten berekend, die gebruikt kunnen worden om de bestaande minimuminkomens en ondersteuningsmaatregelen aan af te toetsen.

De referentiebudgetten tonen aan dat de bestaande minimumbescherming voor heel wat ouderen ontoereikend is, met name voor de ouderen die huren op de private markt. In 2013 bedroeg dit tekort 231 euro per maand voor een alleenstaande vrouw en 254 euro voor een koppel (Storms & al, 2015).

De referentiebudgetten voor gepensioneerden wijzen verder uit dat voor de periode 2008-2013 de doeltreffendheid van de Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) niet is gestegen, ondanks de geleidelijke verhogingen van de IGO doorheen deze periode. Voor ouderen die een woning huren op de private huurmarkt is de situatie er zelfs op achteruit gegaan, onder meer door de sterke stijging van de private huurprijzen. In totaal steeg het referentiebudget voor deze groep tussen 2008 en 2013 met 25 procent.

Bovendien gaan deze referentiebudgetten uit van 65-plussers die in een perfecte gezondheid verkeren, goed geïnformeerd zijn, genieten van een kwaliteitsvolle huisvesting en in een stedelijke omgeving wonen, met een uitgebreid aanbod aan goederen en diensten in de nabije omgeving. Voor veel ouderen verschilt de realiteit nochtans sterk ten opzichte van deze 'ideale' omstandigheden, en zijn er dus bijkomende ondersteuningsmaatregelen bovenop een inkomen dat overeenstemt met het referentiebudget nodig.

Barometer Energiearmoede 2015

De eerste Barometer Energiearmoede van de Koning Boudewijnstichting (Delbeke & Meyer, 2015) brengt in kaart hoeveel gezinnen in België geconfronteerd worden met hoge en moeilijk betaalbare energiekosten, aan de hand van diverse indicatoren.

Uit de barometer blijkt vooral de kwetsbare positie van alleenstaande ouderen. Veel ouderen wonen immers in verouderde, slecht geïsoleerde en energieverblindende woningen. Wanneer de bijhorende hoge gas- en elektriciteitsfacturen betaald moeten worden met één (vaak laag) pensioen, krijgen heel wat ouderen het moeilijk om de eindjes aan elkaar te knopen. Concreet wordt 26,6 procent van de alleenstaande ouderen geconfronteerd met overmatig hoge energiefacturen en houdt 7 procent het energieverbruik 'abnormaal laag' om toch rond te kunnen komen. Deze percentages liggen hoger dan die voor de totale Belgische bevolking (respectievelijk 14 procent en 4,7 procent).

Verder blijken ook huurders opnieuw een kwetsbare bevolkingscategorie (19,77 procent voor gemeten energiearmoede en 9,7 procent voor verborgen energiearmoede). Toch blijft energiearmoede onder ouderen niet beperkt tot huurders. De barometer stelt ook bij de gezinnen met een afbetaalde woning (voornamelijk ouderen) vast dat 15,4 procent van hen geconfronteerd wordt met overmatig hoge energiefacturen. Hieruit blijkt opnieuw dat de onaangepaste woningen van heel wat ouderen hen voor bijkomende uitdagingen plaatst die onvoldoende tot uiting komen in de algemene armoedecijfers.

Pension Adequacy Report 2015

In oktober 2015 werd het Pension Adequacy Report 2015 gepubliceerd, een gezamenlijk rapport van de Europese Commissie en het Europese Social Protection Committee, dat de sociale houdbaarheid van de inkomenssituatie van ouderen in Europa tegen het licht houdt.

Aansluitend op de bovenstaande inzichten bevestigt het Pension Adequacy Report dat hoewel vaak wordt aangenomen dat het hoge huiseigenaarschap onder gepensioneerden hen in grote mate beschermt tegen armoede, maar liefst 11,2 procent van de Belgische ouderen geconfronteerd wordt met overdreven zware huisvestingskosten (tegenover 9,7 procent onder de jongere generaties). Het gaat daarbij om huisvestingskosten die meer dan 40 procent van het beschikbare gezinsinkomen in beslag nemen.

Bovendien ligt het gemiddeld aandeel van huisvestingskosten binnen het beschikbare gezinsbudget bij 65-plussers slechts een fractie dan bij de jongere bevolking: 31,1 procent tegenover 34,4 procent voor alleenstaanden, en 18,8 procent tegenover 19 procent voor koppels. Dit wijst erop dat wanneer niet enkel naar het huur- of afbetalingsbedrag gekeken wordt, maar ook andere woonkosten in rekening genomen worden (onderhoud, nutsvoorzieningen, ...), ouderen in verhouding tot hun inkomen nauwelijks lagere huisvestingskosten kennen dan de rest van de bevolking.

Met betrekking tot de recente pensioenhervormingen wijst het Belgische landenverslag in het Pension Adequacy Report 2015 op de negatieve impact van deze maatregelen op de netto theoretische vervangingsratio's voor toekomstige gepensioneerden. In verhouding tot hun laatste loon zullen gepensioneerden in de toekomst een lager netto pensioeninkomen ontvangen (2e pijler inbegrepen) dan mensen met een identieke loopbaan die in 2013 hun pensioen opnamen. Opmerkelijk is bovendien dat deze achteruitgang het grootst is voor de laagste inkomensgroepen, die hun netto theoretische vervangingsratio met 10,6 procentpunten zien dalen (van 93,3 naar 82,7 procent) voor een carrière van 40 jaar. Zelfs indien zij 2 jaar langer zouden werken, tot de toekomstige pensioenleeftijd van 67 jaar, blijft hun netto vervangingsratio lager liggen (88,5 procent). Dit wijst erop dat de hervormingen die doorgevoerd zijn om de financiële houdbaarheid van de pensioenen veilig te stellen, ten koste gaan van de sociale houdbaarheid van ons pensioenstelsel en de financiële zekerheid van veel toekomstige gepensioneerden.

2. Recente beleidsmaatregelen met een impact op de inkomenspositie van ouderen

Uit de bovenstaande gegevens blijkt dat reeds voorafgaand aan de beleidsmaatregelen die recent genomen werden, een aanzienlijke groep ouderen geconfronteerd werd met het risico op armoede en sociale uitsluiting. Deze ouderen zijn dan ook uitermate kwetsbaar voor alle beleidsmaatregelen die hun beschikbare budget aantasten.

Desondanks zijn in het voorbije jaar zijn door de Vlaamse en federale regering verschillende maatregelen genomen die samen het beschikbare inkomen van ouderen substantieel aantasten. Het gaat daarbij onder meer om:

- de indexsprong van 2 procent;

- de afschaffing van de gratis hoeveelheid elektriciteit;
- de BTW-verhoging op elektriciteit van 6 procent naar 21 procent;
- de stijging van de distributienettarieven;
- de stroomheffing van minstens 100 euro per aansluiting;
- de doorrekening van de vennootschapsbelasting voor intercommunales in de elektriciteitsfactuur;
- de afschaffing van de gratis hoeveelheid water;
- de verhoging van de bovengemeentelijke saneringsbijdrage, die in sommige gemeenten ook de gemeentelijke saneringsbijdrage kan doen stijgen;
- de afschaffing van het gratis openbaar vervoer van De Lijn voor 65-plussers (en de afbouw van dienstverlening op diverse plaatsen en tijdstippen);
- de verhoging van de jaarlijkse bijdrage voor de zorgverzekering naar 25 euro en 50 euro;
- de verhoging van het inschrijvingsgeld voor het volwassenenonderwijs naar van 1,15 euro naar 1,5 euro per lestijd;
- de verhoging van het volwassenentarief voor het deeltijds kunstonderwijs van 202 euro naar 300 euro;
- de taks op suikerrijke producten en de verhoging van de accijnzen op alcohol, diesel en tabak;
- de afbouw van de belastingsvermindering voor pensioenen en andere vervangingsinkomens als 'correctie' voor de verhoging van de belastingvrije som.

Deze besparingen hebben een rechtstreekse impact op de financiële middelen die ouderen nodig hebben om beschermd te zijn tegen armoede, en zorgen voor substantiële barrières voor het participeren aan elementaire domeinen van het sociaal leven. Bovendien kunnen ze aanleiding geven tot een groter uitstelgedrag op vlak van (preventieve) gezondheidszorg omwille van financiële redenen. Tot slot moet hierbij ook rekening gehouden worden met de maatregelen die op lokaal niveau genomen worden en zich laten voelen in het inkomens- en uitgavenpatroon van ouderen.

Tegenover deze besparingen staan voor ouderen de aanwending van de welvaartsenveloppe, die vooral de oudste en laagste pensioenen met 1 à 2 procent verhoogt, en de afschaffing van de belastingsschijf van 30 procent. De Vlaamse Ouderenraad vreest echter dat deze maatregelen geenszins de stijgende kosten compenseren waarmee de ouderen in Vlaanderen op korte tijd geconfronteerd worden.

3. Standpunt Vlaamse Ouderenraad

De Vlaamse Ouderenraad:

- drukt zijn bezorgdheid uit over de zware financiële impact van het geheel aan Vlaamse en federale besparingsmaatregelen op ouderen. Deze staan niet in verhouding tot de voorziene compensaties. Bovendien vallen de gepensioneerden bij de huidige fiscale compensaties twee keer uit de boot. Hierdoor zullen heel wat ouderen geconfronteerd worden met moeilijkheden op vlak van hun bestaanszekerheid en in hun mogelijkheden om volwaardig te kunnen participeren in onze samenleving.
- stelt bovendien vast dat de impact van de verhoogde uitgaven onzichtbaar zal blijven in de armoedestatistieken. De EU-SILC enquête kijkt immers enkel naar de verhouding van het inkomen tot dat van de rest van de bevolking, en niet naar de stijgende uitgaven waarmee tal van ouderen momenteel geconfronteerd worden.
- wijst er in dit verband op dat onderzoek op basis van referentiebudgetten aantoont dat de bestaande minimumbescherming voor een aanzienlijke groep ouderen reeds ontoereikend was.
- vraagt om de sociale impact van eventuele verdere besparingen zorgvuldig te bewaken, en pleit voor de invoering van bijkomende compenserende maatregelen voor ouderen. Prioritaire doelgroepen hiervoor zijn alleenstaande ouderen, oudere huurders en ouderen met hoge zorgkosten.

4. Referenties

Delbeke, B. en Meyer, S. (2015). *Barometer Energiearmoede (2009-2013)*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

https://www.kbs-frb.be/~media/Files/Bib/Publications/2015_BarometerEnergieArmoede_N.pdf

Storms, B., Penne, T., Vandelannoote, D. en Van Thielen, L. (2015). *Is de minimuminkomensbescherming in ons land doeltreffender geworden sinds 2008? Wat leren we uit de geüpdatete referentiebudgetten?* VLAS-Studies 21, Antwerpen: Vlaams Armoedesteunpunt.

https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container34677/files/Publicaties/2015_referentiebudg_minimuminkomen_exsumm.pdf

Studiedienst van de Vlaamse Regering (2015). *Vlaamse Armoedemonitor 2015*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

<https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vlaamse-armoedemonitor-2015>

Europese Commissie en Social Protection Committee (2015). *The 2015 Pension Adequacy Report: current and future income adequacy in old age in the EU. Country Profiles – Volume II*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7829&visible=0&preview=CHJldkVtcGxQb3J0YWwhMjAxMjAyMTVwcmV2aWV3>